

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**SZAKKÉRDÉS, TÉNY ÉS JOG A
SZAKVÉLEMÉNYBEN:
A SZAKÉRTŐI BIZONYÍTÁS KÉRDÉSEI
KIEMELT GAZDASÁGI
BŰNCSELEKMÉNYEKBEN**

Dr. Kuhl Andrea

Témavezető: Prof. Dr. Elek Balázs

**DEBRECENI EGYETEM
Marton Géza Állam- és Jogtudományok
Doktori Iskola
Debrecen, 2026**

1. fejezet - A doktori értekezés előzményei és célkitűzései

A kutatás előzményei

A büntetőeljárásban a szakértői bizonyítás szerepe évtizedek óta meghatározó, különösen a gazdasági és pénzügyi bűncselekmények esetében, ahol a bizonyítandó tények gyakran összetett, speciális szakismeretet igényelnek és szakértő kirendelésére szinte automatikusan sor kerül. A szakértő tevékenységének határa azonban a hatályos hazai jogban nem világosan elhatárolt, minthogy a gyakorlatban rendszeresen előfordul, hogy a szakértő a ténymegállapításokon túl jogkérdésekben is állást foglal, vagy a tényeket jogi minősítési előfeltételek szerint értelmezi.

A kutatás során megállapítást nyert az, hogy ez különösen szembetűnő a gazdasági bűncselekmények esetén. Az vizsgált igazságügyi könyv és adószakértői szakvélemények költségvetési csalás, számvitel rendjének megsértése, csődbűncselekmény, sikkasztás és csalás gyanúja miatt indult büntetőügyekre vonatkoztak és ezen ügycsoportokban vizsgált szakértői véleményekből az rajzolódik ki, hogy a szakértői megállapítások gyakran érintik a tény és jog határát.

A kutatás aktualitását erősítette a 2017. évi XC. törvénnyel hatályba lépett új büntetőeljárás kódex (Be.), amely a magánszakértői vélemény intézményét (Be. 190. §) alatt tárgyalja és a fegyverek egyenlősége elvének megfelelően a szakértői bizonyításban is érvényesül.

A gyakorlatban a szakértői bizonyítási kapcsán felmerülő eljárásjogi dilemmák leggyakrabban az azonban az, hogy például milyen eljárási feltételekkel „ütköztethető” a kirendelt és a magánszakértő, és hol húzódik a határ ténykérdés és jogkérdés között?

A kutatás célja

A kutatás és a doktori értekezés célja a szakvéleményekben megjelenő tény- és jogkérdések elhatárolása a szakértőnek feltett kérdések tanulmányozása az NSZKK AKSZI szakvéleményein keresztül, valamint a szakértői bizonyítás rendszerének elemzése gazdasági bűncselekmények körében.

A kutatás konkrét célja annak feltárása és tisztázása, hogy mi minősül ténykérdésnek és jogkérdésnek a szakértői bizonyításban, mikor lépi át a szakértő a kompetenciája határát, milyen határesetek azonosíthatók, amelyek mintázatfelismerési jogértelmezési szituációkat eredményezhetnek és ha igen, akkor milyen sematizált kérdéscsoportok különíthetők el, mintegy jelrendszert alkotva a bírónak vagy kirendelő hatóságoknak a munkájuk megkönnyítésére anélkül, hogy az az igazságügyi szakértőre testálna a jogi döntéshozó szerepkört megtartva az igazságszolgáltatás függetlenségét, integritását, a döntéshozatal tisztaságát. Erre épülve vizsgáltam azokat az eseteket, amikor „burkolt jogi” kérdések vagy „burkolt jogkérdésben adott válaszok” merültek fel a szakvéleményben, vagyis arra irányult a kutatásom, hogy mi tekinthető „burkolt jogkérdésnek”.

További célként merült fel gyakorlati eseteken keresztül vizsgálni, hogyan valósul meg mindez gazdasági bűncselekmények szakértői véleményeiben, különböző ügycsoportokban és konkrét példákat adni a helytelen és helyes módon feltett szakértői kérdésekre (szakkérdések), anélkül, hogy „burkolt jogi kérdések” talajára lépni.

A kutatás során valós ügyek kerültek elemzésre a számvitel rendjének megsértése, a költségvetési csalás, a csődbűncselekmény, a sikkasztás, a csalás körében a Btk. törvényi tényállásainak dogmatikai elemzésének mellőzésével.

Nem volt cél konkrétan elemezni a magánszakértő szerepét és felhasználhatóságát, hanem ennél a vizsgálatnál a kiindulópont az volt, hogy a magánszakértői vélemény a fegyverek egyenlőségének elve mellett tény-és jogkérdések szempontjából ugyanolyan mintázatokat követ, mint bármilyen más, legyen az intézeti szakvélemény. Az értekezésemben bemutattam, hogy milyen esetekben és milyen korlátokkal használható fel a magánszakértői vélemény, hogyan használható fel a büntetőeljárásban.

Komparatív vizsgálatra került sor rövid áttekintésben a kontinentális (német – kirendelés domináns) és az angolszász (tanúként szereplő szakértő) modellekről. A kutatás rávilágított arra, hogy nem a szabályozás mennyisége a szakértői bizonyítás tény-és jogkérdések terén felmerülő dilemmáira a megoldási kulcs, hanem elsősorban a gyakorlatban felmerülő határesetek felismerésének kompetenciáját célszerű javítani tekintettel az egyes ügycsoportok komplexitására. Ez a szakértőnek feltehető kérdések elhatárolásával és részletes elemzésével lehetővé teszi a gyakorlat számára olyan útmutató kidolgozását, ami nem teszi szükségessé feltétlenül gazdasági képzések elvégzését a hatóságok számára, de érthetővé teszi annak súlyát és egyszerűsíti a gyakorlati alkalmazást.

Célként szerepelt egyben olyan doktrínai és gyakorlati összegzés készítése, amely javaslatot tesz a szakkérdés fogalmi pontosítására, a tény és jog kompetenciahatár rögzítésére, a magánszakértő bizonyítási értékének egységes értelmezésére.

A kutatás módszertana

A disszertáció gyakorlati részét képező kutatás a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban (NSZKK) zajlott. A büntetőügyekben készített szakvéleményekre irányuló kutatás nagy mennyiségű szakvélemény áttanulmányozását és kiválogatását igényelte. A kutatás fókuszát nem a statisztikai reprezentativitás jelentette. A jogkérdéseket, vagy a jog-és ténykérdéseket egyaránt tartalmazó szakvélemények kinyerése érdekében adott periódusra célzott kvalitatív mintavételi eljárásra került sor.

Az értekezés alapjául büntetőügyekben keletkezett szakvélemények szolgálnak, ezek elemzésére irányult a vizsgálat. A szakvélemények kiválasztása a joggyakorlatban egyértelműen és rendszeresen felmerülő ügytípusokra épült, a kvantitatív szempontok előtérbe kerülése és meghatározó jellegének fenntartása mellett figyelembe véve az anyagi és eljárási jogi dilemmákat és a vizsgálat középpontjába az alábbi ügytípusok kerültek:

- a) költségvetési csalás és költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása
- b) csalás
- c) csődbűncselekmény
- d) hűtlen kezelés
- e) lopás
- f) sikkasztás
- g) számvitel rendjének megsértése
- h) egyéb

Az értekezés megállapításai nem kizárólag az NSZKK intézeti forrásaira támaszkodnak, hanem a kutatás kiterjedt a BHGY-ben közzétett eseti döntések tanulmányozására, a hazai és a nemzetközi szakirodalom áttekintésére, valamint bírakkal és igazságügyi szakértőkkel folytatott megbeszélések tapasztalataira, továbbá figyelembe vette a releváns nemzetközi joggyakorlat tanulságait is.

Módszertani szempontból lényeges, hogy a szakvélemények vizsgálata nem egyes magánszakértők szakvéleményeire épül és nem terjed ki az eseti szakértők által készített szakvéleményekre. Mivel egyedi struktúrában az eseti vagy magánszakértők szakvéleményei nem képeznek konzisztens összehasonlítási alapot, szemben egy specializált intézet szakvéleményeivel, amelyek egységes intézményi eljárásrend mellett készültek. Ezek összehasonlíthatósága a módszertani egységességet és az elemzés érvényességét is biztosította. A vizsgált szakvéleményekben a formai követelmények követhető módon érvényesülnek. A hatályos jogi szabályozás alapelveinek egyike mentén, miszerint a prioritás korábbi fellazulásával, majd megszüntetésével azonos piaci szerepet kell, hogy betöltsenek az igazságügyi szakértői tevékenységet folytató intézmények, a kizárólagos véleményadási jogosultsággal rendelkező szervezetek, a gazdasági társasági formában működő és az egyéni igazságügyi szakértők, a kutatás a szakértői intézet nevében adott szakvélemények elemzésére korlátozódik.

A doktori értekezés nevezetesen az igazságügyi szakértői tevékenységet folytató intézmények – konkrétan az NSZKK Adó- és Számviteli Szakértői Intézet (AKSZI) – keretében kidolgozott szakvélemények elemzésére korlátozódott. A hatályos szabályozás szerint tehát ezek az intézetek nem rendelkeznek intézményi előnyökkel a szakértelem más formáihoz (például egyéni szakértőkhöz vagy gazdasági társaságként működő szakértői szervezetekhez) képest. Mivel mindenki véleményt nyilváníthat, piaci szerepük elméletileg ugyanaz.

A vizsgálat módszertani keretét azonban igazolja az a tény, hogy a szakértői intézetekből érkező szakértői vélemények általában egységesebb formai és tartalmi vonásokat mutatnak. Ez lehetővé tette a vélemények koherens összehasonlítását és a kutatásunk szempontjából releváns kérdések következetes elemzését – különösen azt, hogy mekkora a tényleges összemosódás a jogszertű és a szakmai kérdés határai között.

A szakvélemények vizsgálata nem terjedt ki más szakértői formációkra, a szakértői testületekre, vagy gazdasági társaságként működő szakértői szervezetekre, ad hoc szakértőkre. Egy másik nagyon fontos módszertani szempont azonban, hogy a szakértő megválasztása, szervezeti háttere, az alkalmazott szakmai színvonal döntően befolyásolhatja az igazságszolgáltatással kapcsolatos megítélést. Még inkább aktuálissá válik, ha a szakértői tevékenység túlmutat a szakmai kérdésre adott technikai válaszadáson, és potenciálisan befolyásolja a döntéshozatal tartalmát.

A kutatás a budapesti székhelyű AKSZI által, 2012 - 2020 között készített szakvéleményekre épít. Az intézet, mint az NSZKK egyik egysége a Belügyminisztérium felügyelete alá tartozik, így működését és kirendeléseit részben a központi közigazgatási struktúra határozza meg megalapozva a szakvélemények közötti összehasonlíthatóságot az eltérő ügyek ellenére.

A doktori értekezés elsősorban azokat a szakvéleményeket fogja át, amelyeket az igazságügyi adó-és könyvszakértők hazai, vagyis nem multinacionális gazdálkodó szervezeteket érintő ügyekben készítettek. Jelen kutatás nem kíván éles különbséget tenni a nemzetközi és hazai módszertani megközelítések között, hanem ügycsoportra vonatkozóan ismertet alkalmazott

gazdasági értékelési módszereket. A disszertáció célja szintén nem ezen módszerek kritikája vagy ajánlása, hanem esetleges szerepük, megjelenési módjuk és következményeik bemutatása a szakvéleményekben.

Emellett a módszertan részét képezte a jogdogmatikai elemzés, a Be., a Btk., a kommentárok, a hazai és külföldi szakirodalom tanulmányozása és feldolgozása. További módszertani elem az esettanulmányok elemzése, ami alatt valódi szakvélemények és anonimizált ítéletek, pl. Debreceni Ítéltábla Bf.II.286/2022/13. feldolgozását értem. A kvalitatív szöveg – és szakvélemény elemzés a szakvélemények tartalmi vizsgálatán keresztül valósult meg, ami arra irányult, hogy hol és hogyan jelenik meg jogkérdés a szakvéleményekben.

A kutatás indokoltsága, hozzáadott értéke az, hogy az értekezés rámutat arra, hogy a szakvélemény gyakran nem csak ténymegállapító, hanem implicit „norma-előrehozó”, jogértelmezést végző dokumentum, és a tény és a jog szétválasztása nem logikai, hanem bizonyítási struktúra kérdése, továbbá a magánszakértő bevonása valós fegyveregyenlőséget teremt, de csak megfelelő eljárási garanciák mellett. Emellett hangsúlyozandó a jelenleg nem bizonyítási eszköznek minősülő szaktanácsadó szerepének térnyerése és a szakértő kirendelésének, ahol és amennyiben szükséges alapon történő átgondolása.

A disszertáció újdonsága abban rejlik, hogy azonosítja és rendszerbe foglalja azokat a kérdéseket, amelyek a szakértői kompetenciába tartoznak, és elkülöníti azokat a kérdéseket, amelyek jogkérdéseket érintenek, a kérdések kategorizálása a szakértői bizonyítékok gyakorlati alkalmazhatóságára világít rá, illetve túlmutatnak azon. A feltehető kérdések gyakorlati példák alapján történő feldolgozása a szakkérdés-jogkérdés közötti határvonal pontosítását is elősegítheti.

A szakértői túlterjeszkedést „tény–jog” funkciómegosztás alapján, valós szakvéleményeken keresztül vizsgáltam, útmutatót is képezve egyben a joggyakorlat, kirendelő hatóságok számára.

2. Az értekezés hipotézisei és új tudományos eredményei

A kutatás célzott, kvalitatív mintaválasztással történt. Több év szakértői gyakorlatában keletkezett, gazdasági bűncselekményekhez kapcsolódó szakvélemények és bírósági iratok elemzésével. A mintavétel nem mennyiségi, hanem problémaközpontú volt. Azok az esetek kerültek bevonásra, ahol a szakvéleményben ténykérdések helyett jogkérdésben történt állásfoglalás, vagy ahol a szakértő túlterjeszkedett a Be. által számára meghatározott szerepkörön.

A kutatás első hipotézise, hogy az igazságügyi szakértői vélemény olyan sajátos bizonyítási eszközként jelenik meg a büntetőeljárásban, amely nemcsak a tényállás megállapítását segíti elő, hanem – közvetlenül vagy közvetve – választ ad jogkérdésekre is. Ez a hipotézis kapott alátámasztást a gazdasági bűncselekmények – különös tekintettel a költségvetési csalás és csődbűncselekmény – kapcsán készített könyvszakértői vélemények kérdéseinek elemzésével.

A szakértői tevékenység funkciója a Be. alapján kizárólag ténykérdésekre korlátozódik, ennek ellenére a gyakorlatban rendszeres a jogkérdésben történő állásfoglalás.

Az elemzett szakvélemények azt mutatják, hogy a szakértők gyakran végeznek jogi minősítést, vagyis a tények alá sorolását büntetőjogi tényállás alá (szubszumciót). Ez a bíróságra tartozna (Be. 163–164. §), így a szakértő ténylegesen bírói funkciót von el (funkciómegosztás sérülése).

Megállapításom szerint a tény–jog elhatárolási probléma nem elméleti, hanem rendszerszintű gyakorlati hiba.

Az elemzés eredménye lehetővé tette egy olyan tézis megfogalmazását, amely szerint az igazságügyi szakértői vélemények eredménye és relevanciája nagyban függ a feltett kérdések minőségétől. Ez megerősíti azt a hipotézist, hogy az igazságügyi szakvélemény valóban külön bizonyító súllyal bír, de leginkább a felvetett kérdésektől függ, és a gyakorlatban inkább csak megerősítő jellegű. Implicit jogkérdésekre adott válaszok esetén a szakvélemény nem járul hozzá ugyanis érdemben a bírósági döntéshozatalhoz.

A második kutatási irány a szakvélemények típusait érinti. A második hipotézis szerint az igazságügyi szakvélemények vagy valószínűségi– azaz bizonyos fokú tudományos vagy empirikus valószínűséggel alátámasztott állításokat tartalmaznak –, vagy kategorikusak, amikor a szakértő egyértelmű, határozott választ tud adni egy kérdésre. Az elemzett szakvélemények azonban azt mutatták, hogy a vélemények többsége inkább valószínűségi. Ugyanakkor a vizsgált szakvélemények azt mutatták, hogy a kategorikus állítások kétféleképpen jelennek meg. Egyrészt ténykérdésekben, amikor a kérdés természete eleve bináris vagy egzakt, például számítás, dátum, könyvelési egyezőség, illetve akkor, amikor a szakértő burkoltan vagy nyíltan jogi minősítés talajára téved. Az utóbbi esetben túlterjeszkedik a szakértő a kompetenciáján és a bíróság hatáskörét érinti. A tézis azt is alátámasztja, hogy a kategorikus megállapítások önmagukban nem okoznak gondot, hanem csak azok a kategorikus kijelentések, amelyek jogi következtetést tartalmaznak és túllépik a szakértő kompetenciájának határait, és ezzel a bírósági kompetenciát érintenek, ami a szakértő kirendelésének szükségességét alapjaiban kérdőjelezi meg. Ebben az értelemben tehát a kategorikus megállapítás nem feltétlenül a szakkérdés természetéből, hanem sokkal inkább annak jogi értelmezéséből ered, így ezek a vélemények a szakértői kompetencia határainak feszegetésére is rávilágítanak.

A gazdasági bűncselekmények szakvéleményeiben a „ténymegállapítás” és az „jogértelmezés” keveredik, amely torzítja a bizonyítási eredményt.

A gyakorlatban a szakértő következtetést von le jogi kategóriákról: pl. „a cselekmény vagyonthátrányt okozott”, „kár keletkezett”, „szándékosságra utal”. stb.

Összegezve a szakértői módszertani hiányosságok, azaz, hogy tudományos vagy empirikus valószínűséggel alátámasztott állításokat tartalmaznak a tényállás torz értékeléséhez vezetnek.

A harmadik kutatási irány annak vizsgálatára irányult, hogy vajon a gazdasági bűncselekmények bizonyos körében elkerülhető-e a szakértő kirendelése. Ebben az irányban a vizsgálódás alapját az a feltevés adta, hogy ha a revizori jelentések, szaktanácsadói vélemények és egyéb dokumentumok önmagukban is alkalmasak a tények, a tényállás tisztázására, akkor a szakértő kirendelése nem szükséges. A feltételezésem szerint a szakértő kirendelésének elmaradása nem feltétlenül minősül hiányosságnak, ha a tényállás megállapításához szükséges információk más, megfelelő bizonyítási forrásból rendelkezésre állnak. Ez a megállapítás különösen azokban az esetekben releváns, ahol a bizonyítékok jellemzően írásbeli dokumentumok, bizonylatok, elszámolások, illetve revizori jelentések formájában már a nyomozási, felderítési szakaszban rendelkezésre állnak. E dokumentumok ellenőrzése és értékelése – a vonatkozó számítások, elszámolások logikai és tartalmi kontrollja révén – önmagában is elegendő ahhoz, hogy a bíróság megalapozottan mérlegelje és értékelje a tényeket az ítélethozatalhoz. Bizonyos esetekben a bíróság a rendelkezésre álló bizonylatok

alapján is képes megalapozott döntést hozni.¹ A tézis ennek alapján az, hogy *a szakértő kirendelése csak ott indokolt, ahol valódi többletinformációval szolgálhat, különben az eljárást feleslegesen terheli időben és költségben.*

A negyedik tézis a döntéshozatali folyamat technológiai, gépi átalakulásából fakad. A kapcsolódó hipotézis szerint a *NAV által használt algoritmusok, a revizorok, szaktanácsadók megállapításai már a nyomozási, felderítési szakaszban meghatározzák a bizonyítás irányát, és a szakértő kirendelése sok esetben csak formális megerősítésként szolgál.* Ezért a bírói döntések gyakorlatilag így nem a szakértő véleményére támaszkodnak, hanem a szaktanácsadók által előzetesen feldolgozott adatokra és a szaktanácsadó logikájára, magára a gépi bizonyítékra. A NAV által alkalmazott algoritmusok jelentősen felgyorsítják a büntetőeljárást a nyomozási szakaszban, szemben a büntetőeljárás klasszikus eszközeivel például a bírósági szakaszban. Ez költséghatékonyabb és időtakarékosabb, de felveti azt a kérdést is, hogy amennyiben a szakértő jogkérdésben nyilatkozik, akkor az veszélyezteti a bíróság döntési autonómiáját is és a szakértő kirendelése feleslegessé válik, hiszen válaszai, szakvéleménye alapján annak keretezése lesz, amit már a nyomozási szakaszban a szaktanácsadó, vagy a gépi bizonyíték is megállapított. Jelen tézis keretében tehát a szakértő kirendelése helyett indokolt lehet a szaktanácsadói vélemények döntési alapként való elfogadása, amennyiben az megfelelően alátámasztott és jogilag értékelhető. Ebből következően a szakértő kirendelése nem a bizonyítás elengedhetetlen részeként jelenik meg, hanem formális eszközzé válik, amely csupán az ítélet indokolását hivatott megerősíteni. A vizsgált ügycsoportokban a szaktanácsadói vélemények tényleges szerepe egyes esetekben meghaladja az igazságügyi szakvélemény gyakorlati jelentőségét.

Az is kirajzolódik a kutatásomból a tény-és szakkérdések vizsgálatán keresztül a büntetőeljárásban, hogy a magánszakértő intézménye nem biztosítja a fegyverek egyenlőségét, mert jelenleg nincs jogi garancia arra, hogy csak ténykérdésben járjon el a magánszakértő (Be. 190. §). A Be. 190. § szabályozza a magánszakértőre vonatkozó előírásokat, de nem tartalmaz korlátot arra nézve, hogy csak ténykérdésben adhat-e véleményt, vagy jogkérdésben is megfogalmazhat álláspontot. A ténykérdések és jogkérdések vizsgálatával, azokban az esetekben amikor a ténykérdés jogkérdésbe csúszik át a gyakorlatban a magánszakértő kvázi „másodfokú jogértelmezőként” jelenhet meg, miközben a jogkérdés kizárólag a bíróság hatásköre.

A kutatás eredményeként megfogalmazott javaslatok

Indokolt lenne a Be-ben kifejezetten rögzíteni, hogy a magánszakértői megbízás kizárólag ténykérdések vizsgálatára terjedhet ki, és tilos jogkérdés – ideértve a burkolt jogi minősítést is – szakvéleménybe foglalása. Ezzel megőrizhető a szakértői bizonyítás tisztasága, és megelőzhető, hogy a szakértő – akár közvetetten – a bíróság jogértelmezési hatáskörét gyakorolja, ami sértené a tisztességes eljárást és a hatalmi ágak elválasztásának alapelvét.

A kutatás eredményei alapján a szakértői bizonyítás tisztaságának megőrzése érdekében, indokolt lenne a Be 190. § (2) bekezdésének kiegészítése egy új, még nem létező d) ponttal. Ez a rendelkezés rögzítené, hogy a magánszakértői megbízás kizárólag ténykérdésre irányulhasson, és kifejezetten tilos legyen jogkérdés vagy burkolt jogkérdés szakvéleménybe foglalása:

¹ Bf.II.286/2022/13.

„Be. 190. § (2) bekezdés d) a magánszakértői megbízás kizárólag ténykérdésre irányul, és a szakvélemény nem tartalmaz jogkérdésben vagy burkolt jogkérdésben való állásfoglalást.”

De lege ferenda javaslatként, indokolt lenne a Be. 197. § olyan értelmű kiegészítése, amely normatív szinten mondaná ki a jogkérdésben vagy burkolt jogkérdésben való szakértői állásfoglalás abszolút tilalmát és annak jogkövetkezményét. A szakasz kiegészítése kötelező eljárási paranccsal kényszerítené ki a hatóságok számára a szakvélemény jogi minősítéseinek mellőzését. Ez a módosítás rendezné a gyakorlatban előforduló kompetenciátúllépéseket, és biztosítaná a bíróság Be. 11. §-a szerinti kizárólagos igazságszolgáltatási funkciójának sértetlenségét:

„Be. 197. § (6) A szakértő jogkérdésben vagy burkolt jogkérdésben nem foglalhat állást. A szakvélemény jogkérdésre vagy burkolt jogkérdésre vonatkozó megállapítása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe, azt a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság a döntése meghozatala során hivatalból mellőzi.”

A javasolt módosítások célja nem a szakértői bizonyítás szerepének a csökkentése, hanem a szakértő és a bíró funkcióinak világos elhatárolása.

Ennek kiindulási pontja a kategorikus válaszok felismerésének képessége gazdasági büntetőügyekben.

Nem várható el, hogy a bírói kar, bírák külön adószakértelemmel rendelkezzenek, gondolva például az erre irányuló külön szakképesítő vizsgák teljesítésének kötelezővé tételére.

Ilyen mintázatfelismerésre alkalmas eszköz a kérdések összetettség szerinti tipizálása. Ezt a következőkben ismeretem, hangsúlyozva, hogy a leírt kérdéstípusokon túlmenően másféle csoportosítások és további kérdéstípusok is létezhetnek; az értekezésben szereplő kérdéstípusok a mintázatfelismerés és értelmezés segítésére szolgáló, nem kimerítő jellegű példaként szolgálnak.

Ismételten kihangsúlyozandó, hogy nem elhanyagolható a magánszakértő szerepe sem, és a fegyverek egyenlőség elve tiszteletben tartása mentén fontos, hogy az eljárásban résztvevő minden szakértő csak ténykérdésben válaszolhasson, és adott eljárásban a ne épülhessen burkolt jogkérdésre másik szakértő – akár magán-, akár ellenszakértő – véleménye.

A szakértő kirendelése helyett indokolt lehet a szaktanácsadói vélemények döntési alapként való elfogadása, amennyiben az megfelelően alátámasztott és jogilag értékelhető. Ebből következően a szakértő kirendelése nem a bizonyítás elengedhetetlen részeként jelenik meg, hanem formális eszközzé válik, amely csupán az ítélet indokolását hivatott megerősíteni.

3. fejezet – Hitelesített publikációs lista

Nyilvántartási szám: DEENK/418/2026.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Kuhl Andrea

Doktori Iskola: Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

MTMT azonosító: 10080141

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (2)

1. **Kuhl, A.:** Szakértői bizonyítékok és a bizonyítás rendszere a büntetőeljárásban.

Magyar jog. 4, 218-230, 2024. ISSN: 0025-0147.

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

2. **Kuhl, A.:** Az ítéleti bizonyosság és a szakvélemények értéke.

Miskolci jogi szemle. 18 (1), 90-110, 2023. ISSN: 1788-0386.

DOI: <http://dx.doi.org/10.32980/MJSz.2023.1.90>

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

További közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (13)

3. **Kuhl, A.:** Consciousness as a closed data matrix: Eastern philosophy and algorithmic thinking.

Journal of Consciousness Exploration & Research. "Accepted by Publisher", 2026. ISSN: 2153-8212.

4. **Kuhl, A.:** Expert Evidence, Probability and Judicial Certainty in Criminal Proceedings.

Journal of Eastern European Criminal Law. "Accepted by Publisher", 2026. EISSN: 2360-4964.

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: B

5. **Kuhl, A.:** Az igazságügyi könyvszakértői szakkérdésekről a költségvetési csalás bűncselekménye kapcsán a büntetőeljárásban.

Debreceni Jogi Műhely. 21 (3-4), 37-59, 2025. ISSN: 1787-775X.

DOI: <http://dx.doi.org/10.24169/DJM/2024/3-4/2>

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: B

6. **Kuhl, A.:** Az igazságügyi szakértőnek feltehető kérdések a büntetőeljárásban.
Büntetőjogi Szemle. 2, 62-67, 2025. ISSN: 2063-8183.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: C
7. **Kuhl, A.:** Intersections of health rights and economic crimes.
In: The right to health. Ed.: Pavlović Zoran, Institute of Criminological and Sociological Research, Novi Sad, 533-544, 2025. ISBN: 9788690584444
8. **Kuhl, A.:** Logistic Regression Modelling of the Influence of Expert Evidence in Criminal Proceedings.
Essays of Faculty of Law University of Pécs, Yearbook of 2024. 1, 127-142, 2025. ISSN: 2061-8824.
DOI: <https://doi.org/10.15170/studia.2025.01.08>
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: C
9. **Kuhl, A.:** Child Protection and Legal Standards for Children in Criminal Justice with Regards to the EU Strategy on the Rights of the Child.
Európai Tükör. 27 (1), 67-85, 2024. EISSN: 2560-287X.
DOI: <http://dx.doi.org/10.32559/et.2024.1.4>
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: B
10. **Kuhl, A.:** Szakkérdések és igazságügyi könyvszakértői tevékenység csődbűncselekmény büntette miatt indult büntetőeljárásokban.
Jura. 30 (4), 68-84, 2024. ISSN: 1218-0793.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
11. **Kuhl, A.:** Az EU Gyermekjogi stratégia és a gyermekekre vonatkozó jogi normák a büntető igazságszolgáltatásban.
Büntetőjogi szemle. 1, 45-52, 2023. ISSN: 2063-8183.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: C
12. **Kuhl, A.:** Jerome Frank judgment before the tribunal of the mind (selected writings): legal realism and some practical issues in the application of criminal law.
In: Doktori Műhelytanulmányok 2023 - Doctoral Working Papers 2023. Szerk.: Bartkó Róbert, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 151-159, 2023.
13. **Kuhl, A.:** Összehasonlító tanulmány a mesterséges intelligenciáról mint szakértői bizonyítékról a kontradiktórius és inkvizitórius büntető igazságszolgáltatási rendszerekben.
Büntetőjogi szemle. 2, 34-44, 2023. ISSN: 2063-8183.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: C

14. **Kuhl, A.:** Gyermek tanúk kihallgatása és a gyermekbarát igazságszolgáltatás.

Büntetőjogi szemle. 2 (1), 52-57, 2021. ISSN: 2063-8183.

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: C

15. **Kuhl, A.:** Sherlock Holmes szerepe a forenzikus tudományok terén.

In: A jog tudománya, a mindennapok joga VI.. Szerk.: Szűcs Lászlóné Siska Katalin, Talabos Dávidné Lukács Nikolett, DE ÁJK, Debrecen, 104-120, 2021. ISBN: 9789634903451

Konferenciaközlemények (6)

16. **Kuhl, A.:** Artificial intelligence in criminal trials.

In: A jog tudománya, a mindennapok joga X. : Konferenciakötet. Szerk.: Szűcs Lászlóné Siska Katalin, Talabos Dávidné Lukács Nikolett, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Praetor Szakkollégium, Debrecen, 66-73, 2023. ISBN: 9789634905493

17. **Kuhl, A.:** Child-friendly justice - Legal background and procedural rules under the Code of Criminal Procedure applicable to children.

In: A jog tudománya, a mindennapok joga IX.. Szerk.: Szűcs Lászlóné Siska Katalin, Talabos Dávidné Lukács Nikolett, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 120-137, 2023. ISBN: 9789634905219

18. **Kuhl, A.:** Comparative analysis of the use of AI as expert evidence.

In: Az összehasonlító módszer alkalmazásának irányai a jog-és államtudományokban.
Szerk.: Fejes Zsuzsanna, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 87-96, 2023, (Szegedi Jogász Doktorandusz Konferenciák, ISSN 2063-3807 ; 13) ISBN: 9789633069523

19. **Kuhl, A.:** Gerichtliche Sicherheit und der Wert den Sachverständigengutachten.

In: Doktoranduszok fóruma, 2022. Szerk.: Jámborné Róth Erika, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc, 121-126, 2023.

20. **Kuhl, A.:** Valeur probante de l'avis d'expert.

In: A jog tudománya, a mindennapok joga : konferenciakötet. Szerk.: Szűcs Lászlóné Siska Katalin, Talabos Dávidné Lukács Nikolett, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 138-157, 2023. ISBN: 9789634905219

21. **Kuhl, A.:** Child protection and legal standards for children in criminal justice with regard to the EU Strategy on the Rights of the Child.

In: European Union Policies International Thematic Conference : Book of Abstracts. Ed.: Kiss Rebeka, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 40-40, 2022. ISBN: 9786156457080

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága irányelvei szerint:

„A” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 3, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 2

„B” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 3, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 0

„C” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 5, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 0

A DEENK a Jelölt által a Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2026.06.04.

Theses of the Doctoral (PhD) Dissertation

**EXPERTISE, FACT AND LAW IN EXPERT OPINIONS:
QUESTIONS OF EXPERT EVIDENCE IN MAJOR ECONOMIC
CRIMES**

Andrea Kuhl, PhD Candidate

Supervisor: Prof. Dr. Balázs Elek

Chapter 1 – Background and objectives of the doctoral thesis

Background to the research

Expert evidence has played a decisive role in criminal proceedings for decades, especially in cases of economic and financial crimes, where the facts to be proven are often complex, require special expertise, and the appointment of an expert is almost automatic. However, the limits of an expert's activities are not clearly defined in current domestic law, as in practice it regularly occurs that experts take a position on legal issues in addition to establishing facts, or interpret the facts according to legal classification criteria.

The research has found that this is particularly striking in cases of economic crime. The judicial records and expert opinions I examined related to criminal cases involving budget fraud, violation of accounting rules, bankruptcy offenses, and embezzlement, and the expert opinions examined in these cases show that expert findings often touch on the boundary between fact and law.

The relevance of the research was reinforced by the new Code of Criminal Procedure (Be.), which came into force with Act XC of 2017, which discusses the institution of private expert opinion (Be. 190. §) and, in accordance with the principle of equality of arms, also applies to expert evidence.

In practice, however, the most common procedural dilemmas arising in connection with expert evidence are, for example, under what procedural conditions can the appointed and private experts be "confronted" and where is the line between questions of fact and questions of law?

The aim of the research

The aim of my research and my doctoral thesis is to distinguish between questions of fact and questions of law in expert opinions by studying the questions posed to experts in the expert opinions of the National Center for Expertise and Research (NSZKK) Tax and Accounting Expert Institute (AKSZI), as well as to analyse the system of expert evidence in the context of economic crimes.

The specific aim of the research is to explore and clarify what constitutes a factual issue and a legal issue in expert evidence, when the expert exceeds the limits of his or her competence, what borderline cases can be identified that may result in pattern recognition and legal interpretation situations, and if so, then what schematized groups of questions can be distinguished, forming a kind of sign system for judges or appointing authorities to facilitate their work without transferring the role of legal decision-maker to the forensic expert, thus preserving the independence and integrity of the judiciary and the purity of decision-making.

The research examined cases in which "veiled legal" questions or "answers to veiled legal questions" arose in the expert opinion, i.e., my research focused on what can be considered a "veiled legal question." A further objective was to examine, through practical cases, how all this is reflected in expert opinions on economic crimes in different case groups and to give specific examples of incorrect and correct expert questions (technical questions) without entering into the realm of "covert legal issues."

The research analysed real cases involving violations of accounting rules, budget fraud, bankruptcy crimes, embezzlement, and fraud, without conducting a dogmatic analysis of the facts of the Criminal Code.

The aim was not to analyse the role and usefulness of private experts specifically, but rather to start from the premise that, in accordance with the principle of equality of arms, private expert opinions follow the same patterns as any other expert opinion, whether institutional or not, in terms of factual and legal issues. The dissertation presents the cases in which private expert opinions can be used, the limitations of their use, and how they can be used in criminal proceedings.

The research highlights that it is not the quantity of regulations that is the key to solving the dilemmas arising in the field of expert evidence in relation to questions of fact and law, but rather that it is necessary to improve the competence to recognize borderline cases arising in practice, given the complexity of individual case groups. By delimiting and analysing the questions that can be asked of the expert, this makes it possible to develop guidelines for practice that do not necessarily require economic training for the authorities, but make its importance understandable and simplify its practical application.

The goal is also to prepare a doctrinal and practical summary that makes recommendations for clarifying the conceptual aspects of the issue, establishing the boundaries of factual and legal competence, and providing a uniform interpretation of the evidentiary value of private experts.

Research methodology

The practical part of the dissertation research was conducted at the NSZKK. The research on expert opinions in criminal cases required the review and selection of a large number of expert opinions. It not strives for statistical representativeness in my research. In order to obtain expert opinions containing both legal and factual issues, it used a qualitative sampling procedure targeted at a specific period.

The doctoral research focused on the analysis of expert opinions in criminal cases, the selection of which was based on case types that clearly and regularly arise in legal practice. While maintaining the primacy and decisive nature of quantitative considerations, it took into account substantive and procedural legal dilemmas, and the following types of cases were placed at the center of the investigation:

- a) budget fraud and failure to comply with supervisory or control obligations related to budget fraud
- b) fraud
- c) bankruptcy offenses
- d) breach of trust
- e) theft
- f) embezzlement
- g) violation of accounting rules
- h) other

The findings of the dissertation are not based solely on the institutional resources of the NSZKK, but the research also included analysis of case law published in the Hungarian Collection of Court Decisions (BHGy), a review of domestic and international literature, and

discussions with judges and legal experts, and also took into account the lessons learned from relevant international legal practice.

From a methodological point of view, it is important that the examination of expert opinions does not cover the expert opinions of individual private experts or the expert opinions prepared by ad hoc experts. Due to their unique structure, the expert opinions of ad hoc or private experts do not provide a consistent basis for comparison, unlike the expert opinions of a specialized institute, which are prepared in accordance with uniform institutional procedures, the comparability of which ensured methodological consistency and the validity of the analysis.

In these cases, the formal requirements are applied in a consistent manner. In line with one of the basic principles of the current legal regulation, the analysis is limited to expert opinions given on behalf of expert institutes, according to which, with the earlier loosening and then abolition of priority, the same market role must be filled by institutions engaged in forensic expert activities, organizations with exclusive rights to issue opinions, organizations operating as business associations, and individual forensic experts.

The doctoral thesis was limited to analysing expert opinions prepared within the framework of institutions engaged in forensic expert activities, specifically the NSZKK AKSZI. Under current regulations, these institutes do not have institutional advantages over other forms of expertise (such as individual experts or expert organizations operating as business associations). Since anyone can express an opinion, their market role is theoretically the same.

However, the methodological framework of the doctoral research confirms that expert opinions from expert institutes generally show more uniform features in terms of form and content. This allows for a coherent comparison of opinions and a consistent analysis of issues relevant to our research, in particular the extent of the actual overlap between legal and professional issues.

The examination of expert opinions did not extend to other expert formations (such as expert panels, expert organizations operating as business associations, or ad hoc experts). However, another very important methodological consideration is that the selection of the expert, their organizational background, and the professional standards applied can have a decisive influence on the assessment of the administration of justice. This becomes even more relevant when the expert's activity goes beyond providing a technical answer to a professional question and potentially influences the content of the decision-making process.

The research does not cover the separate examination of expert opinions provided by other forms of forensic experts, such as individual experts, business associations, or expert panels. The research is based on expert opinions prepared by the Budapest-based Institute of Tax and Accounting Experts between 2012 and 2020. As a unit of the NSZKK, the institute is supervised by the Ministry of the Interior, so its operations and appointments are partly determined by the central administrative structure, ensuring the comparability of expert opinions despite the differences between cases.

The doctoral dissertation primarily covers expert opinions prepared by forensic tax and accounting experts in domestic cases, i.e., cases not involving multinational business organizations. This research does not seek to make a sharp distinction between international and domestic methodological approaches, but rather describes the economic evaluation methods used for each case group. The aim of the dissertation is not to criticize or recommend

these methods, but to present their possible role, mode of appearance, and consequences in expert opinions.

In addition, the methodology included legal dogmatic analysis, the study and processing of the Hungarian Criminal Procedure Code (Act XC of 2017), the Hungarian Criminal Code (Act C of 2012), relevant commentaries, and domestic and international literature. Another methodological element is the analysis of case studies, which I understand to mean the processing of real expert opinions and anonymized judgments, e.g., Debrecen Court of Appeal Bf.II.286/2022/132. I conducted qualitative text analysis through the examination of the content of expert opinions, which aimed to identify where legal issues appear in expert opinions.

The justification and added value of the research is that my dissertation points out that expert opinions are often not only factual, but also implicitly "norm-setting" and that the separation of fact and law is not a question of logic but of evidentiary structure, and that the involvement of private experts creates a real balance of power, but only with appropriate procedural guarantees.

2. New scientific results of the dissertation

The research was conducted using targeted, qualitative sampling. It was based on the analysis of expert opinions and court documents related to economic crimes, accumulated over several years of expert practice. The sampling was not quantitative but problem-oriented. Cases were included where the expert opinion took a position on legal issues rather than factual issues, or where the expert overstepped the role defined for him by the Criminal Procedure Code.

The first hypothesis of the research assumed that the opinion of a forensic expert is a specific means of evidence in criminal proceedings, which not only helps to establish the facts of the case, but also provides answers to legal questions, either directly or indirectly. This hypothesis was supported by the analysis of questions raised in book expert opinions prepared in connection with economic crimes, with particular regard to budget fraud and bankruptcy crimes.

According to the Criminal Procedure Code, the function of expert activity is limited exclusively to questions of fact, yet in practice it is common for experts to take a position on questions of law.

The expert opinions analysed show that experts often perform legal classification, i.e., they classify the facts under criminal law (subsumption). This would be the responsibility of the court (Be. 163–164. §), so the expert actually takes away the judicial function (violation of the division of functions).

The problem of distinguishing between fact and law is not a theoretical one, but a systemic practical error.

The results of the analysis have made it possible to formulate a thesis according to which the outcome and relevance of forensic expert opinions largely depend on the quality of the questions asked. This confirms the hypothesis that forensic expert opinions do indeed carry special weight as evidence, but that this depends largely on the questions asked, and in practice they tend to be merely confirmatory in nature. In the case of answers to implicit legal questions, expert opinions do not contribute substantively to court decision-making.

The second line of research concerns the types of expert opinions. The second hypothesis assumed that forensic expert opinions were either probabilistic—i.e., they contained statements

supported by a certain degree of scientific or empirical probability—or categorical, where the expert could give a clear, definite answer to a question. However, the expert opinions analysed showed that the majority of opinions are probabilistic. At the same time, the expert opinions examined showed that categorical statements appear in two ways. On the one hand, in matters of fact, when the nature of the question is binary or exact, such as calculations, dates, accounting consistency, or when the expert implicitly or explicitly strays into the realm of legal assessment. In the latter case, the expert oversteps his or her competence and encroaches on the jurisdiction of the court. The thesis also supports the view that categorical statements are not a problem in themselves, but only those categorical statements that contain legal conclusions and exceed the limits of the expert's competence, thereby affecting the jurisdiction of the court, which fundamentally calls into question the need to appoint an expert. In this sense, therefore, categorical statements do not necessarily arise from the nature of the technical issue, but rather from its legal interpretation, and thus these opinions also highlight the limits of the expert's competence.

In expert opinions on economic crimes, "fact-finding" and "legal interpretation" are mixed, which distorts the evidence.

In practice, experts draw conclusions about legal categories: e.g., "the act caused financial loss," "damage was caused," "there is evidence of intent," etc.

In summary, methodological shortcomings in expert reports, i.e., statements supported by scientific or empirical probability, lead to a distorted assessment of the facts.

The third line of research focused on whether the appointment of experts could be avoided in certain types of economic crimes. In this regard, my investigation was based on the assumption that if audit reports, expert opinions, and other documents are sufficient in themselves to clarify the facts and circumstances, then the appointment of an expert is not necessary. My assumption is that the failure to appoint an expert witness does not necessarily constitute a deficiency if the information necessary to establish the facts is available from other appropriate sources of evidence. This finding is particularly relevant in cases of budget fraud and bankruptcy offences, where evidence is typically available in the form of written documents, receipts, accounts, and auditor reports already at the investigation and detection stage. The verification and evaluation of these documents – through logical and substantive checks of the relevant calculations and accounts – is in itself sufficient for the court to make a well-founded assessment and evaluation of the facts for the purpose of passing judgment. This assumption is confirmed by the aforementioned cases, which shows that in certain cases the court is able to make a well-founded decision based on the available evidence.² Based on this, the thesis is that *the appointment of an expert is only justified where it can provide genuine additional information, otherwise it places an unnecessary burden on the proceedings in terms of time and cost.*

The fourth thesis stems from the technological and mechanical transformation of the decision-making process. According to the related hypothesis, the algorithms used by the National Tax and Customs Administration of Hungary (NAV), the findings of the auditors and expert advisors already determine the direction of the evidence in the investigation and detection phase, and in many cases the appointment of an expert serves only as a formal confirmation. Therefore, judicial decisions are not based on the expert's opinion, but on the data processed in advance by the expert advisors and the logic of the expert advisor, i.e., the machine evidence itself. The algorithms used by the NAV significantly speed up criminal proceedings in the investigation phase, as opposed to the classic tools of criminal proceedings, for example in the

² Case No. Bf.II.192/2024/59

court phase. This is more cost-effective and time-saving, but it also raises the question of whether, if the expert makes a statement on a legal issue, this jeopardizes the court's decision-making autonomy and makes the appointment of the expert unnecessary, since their answers and expert opinion will essentially be a restatement of what has already been established by the expert advisor or machine evidence during the investigation phase. Within the framework of this thesis, therefore, it may be justified to accept the opinions of expert advisors as a basis for decision-making instead of appointing an expert, provided that they are adequately substantiated and legally assessable. Consequently, the appointment of an expert does not appear to be an essential part of the evidence, but becomes a formal tool that is only intended to reinforce the reasoning behind the judgment. In fact, we are living in an era in which expert opinions are becoming primary and take precedence over forensic expert opinions.

The research into the examination of factual and technical issues in criminal proceedings also shows that the institution of private experts does not ensure equality of arms, because there is currently no legal guarantee that private experts will only act in matters of fact (Section 190 of the Criminal Procedure Code). Section 190 of the Criminal Procedure Code regulates the requirements for private experts, but does not contain any restrictions on whether they may only give opinions on questions of fact or whether they may also express their views on questions of law. By examining questions of fact and questions of law, in cases where a question of fact slips into a question of law, private experts may in practice appear as quasi "second-instance legal interpreters," while questions of law fall exclusively within the jurisdiction of the courts.

The novelty of the dissertation lies in identifying and systematizing the issues that fall within the competence of experts and separating those issues that concern legal questions. The categorization of issues highlights the practical applicability of expert evidence and goes beyond it. Processing the possible questions based on practical examples can also help to clarify the boundary between technical and legal issues.

Recommendations based on the results of the research

Based on the doctoral research it would be appropriate to explicitly stipulate in the Criminal Procedure Code that the appointment of a private expert may extend only to the examination of questions of fact, and that it is prohibited to include questions of law—including implicit legal characterizations—in an expert opinion. This would preserve the integrity of expert evidence and prevent the expert from exercising—even indirectly—the court's authority to interpret the law, which would violate the principles of due process and the separation of powers.

Based on the results of the research, in order to preserve the integrity of expert evidence, it would be justified to supplement Section 190(2) of the Criminal Procedure Code with a new, currently non-existent subparagraph (d). This provision would stipulate that the appointment of a private expert may relate exclusively to questions of fact, and that it is expressly prohibited to include questions of law or implicit questions of law in the expert opinion:

“Section 190(2)(d) of the Code of Criminal Procedure: The appointment of a private expert shall be limited exclusively to questions of fact, and the expert opinion shall not contain any statement of position on questions of law or implicit questions of law.”

As a *de lege ferenda* proposal, it would be justified to amend Section 197 of the Criminal Procedure Code to explicitly state, at the normative level, the absolute prohibition on expert opinions addressing legal issues or implicit legal issues, along with its legal consequences.

Amending the section with a mandatory procedural directive would compel the authorities to refrain from making legal characterizations in expert opinions. This amendment would address instances of exceeding authority that occur in practice and ensure the integrity of the court's exclusive judicial function under Section 11 of the Code of Criminal Procedure:

“Section 197(6) of the Criminal Procedure Code: An expert may not take a position on a legal issue or an implicit legal issue. A finding in an expert opinion concerning a legal issue or an implicit legal issue may not be considered as evidence; the court, the public prosecutor's office, or the investigating authority shall disregard it ex officio when rendering its decision.”

The purpose of the proposed amendments is not to diminish the role of expert evidence, but to clearly delineate the functions of the expert and the judge.

The starting point for this is the ability to recognize categorical answers in economic criminal cases.

It cannot be expected that the judiciary, or judges in particular, possess specialized tax expertise, for example by making it mandatory to pass specialized qualification exams in this field.

A tool suitable for such pattern recognition is the classification of questions according to their complexity. I will discuss this below, emphasizing that in addition to the question types described, other classifications and additional question types may exist; the question types included in this dissertation serve as non-exhaustive examples intended to aid in pattern recognition and interpretation.

It must be emphasized once again that the role of the private expert is also significant, and in accordance with the principle of equality of arms, it is important that every expert participating in the proceedings be permitted to answer only on matters of fact, and that in a given proceeding, the opinion of another expert—whether a private expert or a counter-expert—not be based on an implicit legal issue.

Instead of appointing an expert, it may be justified to accept expert advisory opinions as a basis for decision-making, provided they are adequately substantiated and legally assessable. Consequently, the appointment of an expert does not appear as an indispensable part of the evidence, but becomes a formal tool intended solely to reinforce the reasoning of the judgment.

Chapter 3 – List of verified publications

Registry number:
Subject:

DEENK/418/2026.PL
PhD Publication List

Candidate: Andrea Kuhl

Doctoral School: Géza Marton Doctoral School of Legal Studies

MTMT ID: 10080141

List of publications related to the dissertation

Articles, studies (2)

1. **Kuhl, A.:** Szakértői bizonyítékok és a bizonyítás rendszere a büntetőeljárásban.

Magyar jog. 4, 218-230, 2024. ISSN: 0025-0147.

HAS Committee on Legal and Political Sciences: A

2. **Kuhl, A.:** Az ítéleti bizonyosság és a szakvélemények értéke.

Miskolci jogi szemle. 18 (1), 90-110, 2023. ISSN: 1788-0386.

DOI: <http://dx.doi.org/10.32980/MJSz.2023.1.90>

HAS Committee on Legal and Political Sciences: A

List of other publications

Articles, studies (13)

3. **Kuhl, A.:** Consciousness as a closed data matrix: Eastern philosophy and algorithmic thinking.

Journal of Consciousness Exploration & Research. "Accepted by Publisher", 2026. ISSN: 2153-8212.

4. **Kuhl, A.:** Expert Evidence, Probability and Judicial Certainty in Criminal Proceedings.

Journal of Eastern European Criminal Law. "Accepted by Publisher", 2026. EISSN: 2360-4964.

HAS Committee on Legal and Political Sciences: B

5. **Kuhl, A.:** Az igazságügyi könyvszakértői szakkérdésekről a költségvetési csalás bűncselekménye kapcsán a büntetőeljárásban.

Debreceni Jog Műhely. 21 (3-4), 37-59, 2025. ISSN: 1787-775X.

DOI: <http://dx.doi.org/10.24169/DJM/2024/3-4/2>

HAS Committee on Legal and Political Sciences: B

6. **Kuhl, A.:** Az igazságügyi szakértőnek feltehető kérdések a büntetőeljárásban.
Büntetőjogi Szemle. 2, 62-67, 2025. ISSN: 2063-8183.
HAS Committee on Legal and Political Sciences: C
7. **Kuhl, A.:** Intersections of health rights and economic crimes.
In: *The right to health.* Ed.: Pavlović Zoran, Institute of Criminological and Sociological Research, Novi Sad, 533-544, 2025. ISBN: 9788690584444
8. **Kuhl, A.:** Logistic Regression Modelling of the Influence of Expert Evidence in Criminal Proceedings.
Essays of Faculty of Law University of Pécs, Yearbook of 2024. 1, 127-142, 2025. ISSN: 2061-8824.
DOI: <https://doi.org/10.15170/studia.2025.01.08>
HAS Committee on Legal and Political Sciences: C
9. **Kuhl, A.:** Child Protection and Legal Standards for Children in Criminal Justice with Regards to the EU Strategy on the Rights of the Child.
Európai Tükör. 27 (1), 67-85, 2024. EISSN: 2560-287X.
DOI: <http://dx.doi.org/10.32559/et.2024.1.4>
HAS Committee on Legal and Political Sciences: B
10. **Kuhl, A.:** Szakkérdések és igazságügyi könyvszakértői tevékenység csődbűncselekmény büntette miatt indult büntetőeljárásokban.
Jura. 30 (4), 68-84, 2024. ISSN: 1218-0793.
HAS Committee on Legal and Political Sciences: A
11. **Kuhl, A.:** Az EU Gyermejkjogi stratégia és a gyermekekre vonatkozó jogi normák a büntető igazságszolgáltatásban.
Büntetőjogi szemle. 1, 45-52, 2023. ISSN: 2063-8183.
HAS Committee on Legal and Political Sciences: C
12. **Kuhl, A.:** Jerome Frank judgment before the tribunal of the mind (selected writings): legal realism and some practical issues in the application of criminal law.
In: *Doktori Műhelytanulmányok 2023 - Doctoral Working Papers 2023.* Szerk.: Bartkó Róbert, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 151-159, 2023.
13. **Kuhl, A.:** Összehasonlító tanulmány a mesterséges intelligenciáról mint szakértői bizonyítékról a kontradiktórius és inkvizitórius büntető igazságszolgáltatási rendszerekben.
Büntetőjogi szemle. 2, 34-44, 2023. ISSN: 2063-8183.
HAS Committee on Legal and Political Sciences: C

14. **Kuhl, A.:** Gyermekek tanúk kihallgatása és a gyermekbarát igazságszolgáltatás.

Büntetőjogi szemle. 2 (1), 52-57, 2021. ISSN: 2063-8183.

HAS Committee on Legal and Political Sciences: C

15. **Kuhl, A.:** Sherlock Holmes szerepe a forenzikus tudományok terén.

In: A jog tudománya, a mindennapok joga VI.. Szerk.: Szűcs Lászlóné Siska Katalin, Talabos Dávidné Lukács Nikolett, DE ÁJK, Debrecen, 104-120, 2021. ISBN: 9789634903451

Conference presentations (6)

16. **Kuhl, A.:** Artificial intelligence in criminal trials.

In: A jog tudománya, a mindennapok joga X. : Konferenciakötet. Szerk.: Szűcs Lászlóné Siska Katalin, Talabos Dávidné Lukács Nikolett, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Praetor Szakkollégium, Debrecen, 66-73, 2023. ISBN: 9789634905493

17. **Kuhl, A.:** Child-friendly justice - Legal background and procedural rules under the Code of Criminal Procedure applicable to children.

In: A jog tudománya, a mindennapok joga IX.. Szerk.: Szűcs Lászlóné Siska Katalin, Talabos Dávidné Lukács Nikolett, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 120-137, 2023. ISBN: 9789634905219

18. **Kuhl, A.:** Comparative analysis of the use of AI as expert evidence.

In: Az összehasonlító módszer alkalmazásának irányai a jog-és államtudományokban. Szerk.: Fejes Zsuzsanna, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 87-96, 2023, (Szegedi Jogász Doktorandusz Konferenciák, ISSN 2063-3807 ; 13) ISBN: 9789633069523

19. **Kuhl, A.:** Gerichtliche Sicherheit und der Wert den Sachverständigengutachten.

In: Doktoranduszok fóruma, 2022. Szerk.: Jámborné Róth Erika, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc, 121-126, 2023.

20. **Kuhl, A.:** Valeur probante de l'avis d'expert.

In: A jog tudománya, a mindennapok joga : konferenciakötet. Szerk.: Szűcs Lászlóné Siska Katalin, Talabos Dávidné Lukács Nikolett, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 138-157, 2023. ISBN: 9789634905219

21. **Kuhl, A.:** Child protection and legal standards for children in criminal justice with regard to the EU Strategy on the Rights of the Child.

In: European Union Policies International Thematic Conference : Book of Abstracts. Ed.: Kiss Rebeka, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 40-40, 2022. ISBN: 9786156457080

By the directives of HAS Committee on Legal and Political Sciences:

Publications in periodicals level „A”: 3, related to the dissertation: 2.

Publications in periodicals level „B”: 3, related to the dissertation: 0.

Publications in periodicals level „C”: 5, related to the dissertation: 0.

The Candidate's publication data submitted to the Tudóstér have been validated by DEENK on the basis of the Journal Citation Report (Impact Factor) database.

04 June, 2026

